

SAJTÓJOG A DUALISTA MAGYARORSZÁG ELSŐ ESZTENDEIBEN

A szabadságharc leverése, az azt követő terror, majd a „konszolidált” elnyomás a sajtószabadság kiküszöbölését jelentette. A magyar törvényt az osztrák jog, s annak sűrűn változó sajtórendeletei váltották fel,¹ s tizennyolc esztendeig változó szorítással fegyelmelték a magyar újságokat. A politikai légkör fokozatos enyhülése a sajtóviszonyokra is mind kedvezőbb hatást gyakorolt.

„A forradalom és kiegyezés válaszutján” álló ország s annak országgyűlése a hatvanas évek derekán egyre inkább felkészült a békés paktumra. E készülődés jegyében az 1865. évi Országgyűlés képviselőházának a közös ügyek formulázására felállított bizottságán kívül — többek között — egy másik, ugyancsak a honatyák választotta testület, a 12 tagú választmány azt vizsgálta, hogy az „alkotmányosság helyreállítása” után melyek lehetnek azok a kérdések, amelyek a „törvénykezés gondoskodását” igényelhetik.²

Ez a választmány nem új, vagy jogszabályilag addig nem rendezett társadalmi viszonyok „beszabályozását” vette célba, hanem olyan törvények módosítását, „amelyeket a jövőre nézve még jobbakká s a haladás és a nemzeti fejlődés igényeihez idomítva még célszerűbbekké lehet tenni”.³

E „jobbítási szándék jelentős változtatásokat követelt az egész félfeudális-féلبurzsoá magyar jogrendszer toldozott-foldozott épületén. A választmány 1866. április 12-én megfogalmazott jelentésében a polgári, a büntető, a váltó és kereskedelmi, a bányajog és az állampolgársági törvény megfogalmazása és elfogadása mellett úgy vélte, hogy a „sajtóviszonyok

¹ Tarnai János: Sajtójogi dolgozatok 81–85. old. Bp. 1913.,

² Az 1865. évi dec. 10-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai I. kötet. Pest, 1866. (XLVIII. ülés, 326. pont) A bizottmányok alakítására és szervezésére „Választások egy 70–80 tagból álló bizottmány oly utasítással, hogy készítsen törvényjavaslatokat:

a) a polgári jogról anyagi és alaki tekintetben, kapcsolatban a telekkönyvi rendszerrel s kiterjedve a még fennlevő hűbéri s ezzel analóg viszonyok fölötti intézkedésekre is — ahova a kegyúri jogok és terhek végleges szabályozása is tartozik;

b) a büntető jogról anyagi és alaki tekintetben;

c) a váltó- és kereskedelmi jogról;

d) a bányajogról;

e) a sajtóviszonyok rendezéséről;

f) egy honosítási, be- és kivándorlási törvény tárgyában.”

³ U. o.

rendezése” is olyan feladat, amelyet az országgyűlésnek napirendre kellene tűznie.

A törvényhozó testület e hatalmas terv megvalósításához ekkor nem fogott ugyan hozzá, de a fenti jelentés mégis megfelelő támpontul szolgálhat azoknak a reformköveteléseknek a bemutatására, amelyek a kor politikusait, jogpolitikusait s közéleti férfiai foglalkoztatták. S hogy e gondolatok között szerepelt a sajtóviszonyok rendezésének igénye is, az azzal az elégedetlenséggel volt magyarázható, amely a negyvennyolcas sajtótörvényt szinte születésétől egész pályafutása során haláláig, vagyis hatályon kívül helyezéséig elkísérte.

Mindez azonban kevés volt ahhoz, hogy a sajtójog koncepcionális, s a társadalmi viszonyok változásait is figyelembevevő „továbbfejlesztése” megtörténjék. A tizenkettes választmány javaslatán kívül e téren semmi mozgás nem volt tapasztalható, s így a kiegyezés pillanatában a hivatalba lépő Andrassy kormány számára nem volt más alternatíva, mint a 48-ban szentesített sajtótörvény elővétele. Ez a megoldás nem csupán a legkézenfekvőbb, de — ahogy arra Sarlós Béla is rámutatott — „politikailag is a legtetszetősebb” volt.⁴ Az országgyűlésnek bemutatkozó kabinet első lépésként helyreállította a törvényhatóságokat, s intézkedést hozott a sajtóügy rendezésére.⁵ A kormány 1867. február 28-án ígéretet tett a negyvennyolcas sajtótörvény mielőbbi életbeléptetésére. Az 1848. XVIII. törvény felélesztése azonban nem jelenthette azt, hogy „a végrehajtási rendelet” a 48-as esküdtzéki rendelet is változtatás nélkül követi az anyajogszabályt a feltámadásban. Ezt a rendeletet, amely a törvény intenciói alapján az esküdtzékek törvényhatóságokénti felállítását mondta ki, Andrassyék semmiképp nem óhajtották újból hatályba léptetni. A kormány úgy vélte, hogy a 48-as esküdtzéki rendelet végrehajtása nemcsak „nagy akadályokkal s bonyodalmakkal állna kapcsolatban, de nem is volna célszerű”. Ezért már 1867. februárjában a képviselőház hozzájárulását, fölhatalmazását kérte ahhoz, hogy a deák-ferenci rendeletről eltérően az esküdtzékeket a törvényhatóságoktól a királyi táblára, illetve a kerületi táblák szék-helyeire koncentráltathassa.

A sajtóügyben adandó felhatalmazás pusztá ténye a kérés újszerűsége miatt nemigen hozhatta lázba a törvényhozókat. A képviselők többsége még jól emlékezett a nagyvennyolcas sajtótörvény 17. §-ára, amely már akkor megbízta a kormányt, hogy a sajtóvétségek megítélésére jogosított „esküdt-bíróságok alakítását rendelet által eszközölje”.

⁴ Sarlós Béla: A sajtószabadság és eljárási biztosítékainak fő vonásai. Jogtörténeti tanulmányok II. Budapest, 1968. 193. és köv. o.

⁵ Képviselőházi Napló, (továbbiakban K. N.) 1867. III. K. 180. o. E kérdéssel több szerző is foglalkozott. Kovács Kálmán: A magyar büntetőjog és büntetőeljárás jog története 1848-tól 1944-ig. Bp. 1971., Máthé Gábor: Die Fragen der Kompetenzregelung zwischen der Verwaltung und den ersten Jahren des Dualismus in Ungarn, In Verwaltungshistorische Studien. Pécs 1972. 163–191. o.

⁶ 1867. miniszteri előterjesztés 1867. febr. 25-ről a sajtóügyben. Magyarországi Törvények és Rendeletok Tára. 1867. (továbbiakban: R. T.) 34. old. Pest, 1868., ill. az 1865. évi dec. 10-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai. II. 64. old. 68. szám (XCV. ülés, 646. jegyzőkönyvi pont)

⁷ Magyar Törvénytár 1836–1868. évi törvénycikkek. 239. o. Bp. 1896.